

כוס של ברכה

נתיבי עם רצו

בסדר ההבדלה מעלה השולחן ערוך את האזהרה שעל הכוס להיות ללא פגם.

נתיבי עם באותו סימן מפנה אל המשנה ברורה, שם כתוב: "על הכוס עצמה ליכא מאן דקפיד" וממשיך נתיבי עם באומרו "ומנהגנו בירושלים להקפיד לא רק על היין שלא יהיה פגום, אלא גם על הכוס שלא תהיה פגומה אפילו לא מאחוריה או בשוליה".

זכור לי כחוויה משהותי בשליחות בווינה, בבית הכנסת ("הפועל המזרחי") שהמתפללים הקפידו על ענין הכוס ללא פגם. הם היו מעבירים את אצבעם על פני שפת הכוס שמא יש בה איזה פגם או סדק. לכאורה היה נראה שיש פה איזה צעד של בטיחות, שמא שפתי השותה תפגענה, אך הם הקפידו על ההלכה שלא לברך (קידוש של שחרית) על כוס פגומה. אגב, המשקה היה תמיד "חמר מדינה" זאת אומרת וודקה או וויסקי, ש"התשדלתי" לספק להם מחנות המצרכים הבינלאומית. הכוס ממלאה תפקיד מרכזי במנהגים ובהלכות, באורח חיינו. נגע בלימודנו בכמה מקרים בלבד.

נתיבי עם סימן ער"א, סעיף י"א מעלה את מגן אברהם משם הכנסת הגדולה "דטוב לקדש על כוס גדולה בכדי שישיר לקידוש בהיום ולהבדלה". ועל פי הקבלה (כתוב ב"בית יוסף", סימן קפ"ג) "יש למזוג היין במים לקידוש", וכיון שכך יש להזהירם למקדשים בכוס של כסף שלא ישירו בה את היין הנותר לקידוש היום ולהבדלה, משום דאמרינן בנדה (דף י"ז) אמר רשב"י חמישה דברים הם שהעושה אותם מתחייב בנפשו ודמו בראשו ואחד מהם "השותה משקים מזוגים שעבר עליהם הלילה ואמר ר"י והוא שלנו בכלי של מתכות. והכסף הוא מין מתכת... ולכן ראוי שיערו הנשאר בכוס של כסף מהקידוש אל כוס זכוכית ובבקר יחזירוהו לכוס של הכסף המיועד לקידוש. (הערה זו טובה למשאירים כוס של אליהו הנביא בליל הסדר. להקפיד להניח היין בכוס של זכוכית, שמא יבוא מישהו לשתותו בבקר).

בנתיבי עם בסימן ער"ב, סעיף ט', בדיון על השמוש בשכר בקידוש, מעלה הכתוב את ההמלצה "ומקדשים על כוסית קטנה, כשהיא מונחת על פניה של צלוחית,

המחזיקה רביע לפחות". אצלנו נוהגים להניח את הכוסית על גבי הבקבוק עצמו, בתקוה שזה פתרון דומה לצלוחית.

ואילו בסימן תב"ע, סעיף ט' כותב **השולחן ערוך**: "שעור הכוס רביעית לאחר שימזגנו וישתה כולו או רובו. יש בו הרבה רביעיות, שותין ממנו כל כך בני אדם, כמנין רביעיות שבו. ויש אומרים שצריך לשתות ממנו רוב הכוס, אפילו מחזיק כמה רביעיות (צריך לשתות השיעור שלא בהפסק גדול בינתיים). **בנתיבי עם** מצטט את הרמבם **בפירוש המשניות**, דשיעור רביעית מן היין תכיל כ"ו דרהם, ומן המים תכיל כ"ז דרהם ופשוט שהטעם הוא מאחר שצריכים למזגו במים, החמירו להצריכו שיעור מה שתכיל מן המים. והכ"ז דרהם במשקל הרגיל עכשו הוא פ"ו גרם, שעולה כמנין **"כוס"**. (סדור מנחת ערב).

בליל הסדר מהווה הכוס שחקן ראשי בכמותו, לעומתו המצות הן רק שלוש. ארבע כוסות, הסדר נספרות לפי סדרן בתוכנית הסדר. הן נמזגות דרך חירות. מברכין בורא פרי הגפן רק על כוס ראשונה של מקידוש ועל כוס שלישית של ברכת המזון. האשכנזים, אח"א בלשון **נתיבי עם**, "נוהגים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס, אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחר האחרונה". על זה שאין מברכין על כוס שני (נוהגים לקרוא את הכוסות גם בכינוי של זכר), מעיר **הנתיבי עם** שזה נגד הרי"ף והרמב"ם, דקיימאלן בזה כהרא"ש. נראה שזה דומה כמו בחנוכה שהאשכנזים נהגו כהרמב"ם, שמדליק כל אחד מבני הבית, והספרדים נוהגים כהתוספות, שאפילו אם רבים בני הבית מדליקין רק אחד. ואחינו התימנים מברכין על כל כוס וכוס, כסברת הרמב"ם, כמובן.

המושג **כוס של ברכה** מופיע בגמרות אחדות. באחת (**פסחים**) מובא ערך כספי של כוס של ברכה ששווה ערך לארבעים זהובים. במסכת **חולין** מובאת חשיבותה של הכוס של ברכה שראוי לתת לברך למי שלא מצא בעצמו דופי מסוים. סוגר הרשימה הוא דוד המלך, שהכריז על עצמו נקי לשאת ברכתה של כוס הברכה, באמרו: "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא" (תהלים קט"ז, 13). **בברכות** מובא שר' יהודה אומר – שלושה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: מי שנותנים לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, **כוס של ברכה** לברך ואינו מברך והמנהיג עצמו ברבנות".

ונסיים בטוב.

במסכת **חולין** מצהירים: "אין נותנים כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין".

יהי רצון שיזכנו הבורא בחברים ומכרים וידידים בעלי **עין הטוב**.